

HÌNH TƯỢNG CON MÈO TRONG VĂN HÓA HÀN QUỐC

Nguyễn Hoàng Linh

Khoa Lịch sử, Trường ĐH Khoa học, ĐH Huế

Email: nguyenhoanglinh@husc.edu.vn

Ngày nhận bài: 02/6/2023; ngày hoàn thành phản biện: 13/6/2023; ngày duyệt đăng: 12/12/2023

TÓM TẮT

Văn hóa luôn có sự khác biệt, bởi vì ở mỗi vùng đất, mỗi nền văn hóa khác nhau lại có những quan điểm giống hoặc khác nhau về cùng một vấn đề. Ở Hàn Quốc ngày nay, mèo là loài vật được nuôi làm thú cưng, hoặc là loài động vật được con người bảo vệ. Nhưng trong quá khứ, hay ở một khía cạnh văn hóa khác, mèo lại là con vật đáng ghê sợ đối với người dân ở quốc gia này. Những câu chuyện liên quan đến quan niệm về loài mèo ở Hàn Quốc thường liên quan đến vấn đề tâm linh, bùa chú hoặc những điềm gở đáng sợ. Ngoài ra, trong nền văn hóa này cũng có nhiều quan điểm thú vị về loài mèo, và khi nghiên cứu chúng ta có thể thấy được những điểm giống và khác nhau với Việt Nam cũng như một số nước Đông Á khác. Nghiên cứu tục ngữ của Hàn Quốc liên quan đến loài mèo cũng cho thấy những điều thú vị trong nền văn hóa này.

Từ khóa: Văn hóa Hàn Quốc, tục ngữ, mèo.

1. MỞ ĐẦU

Nếu như ở Ai Cập, mèo được xem là loài vật linh thiêng, được tôn thờ, thì ở nhiều quốc gia khác, những quan điểm về loài vật này lại rất khác. Hàn Quốc là một trong những quốc gia như vậy. Nghiên cứu về hình ảnh con mèo trong văn hóa Hàn Quốc, có thể thấy đây là loài vật không được người Triều Tiên đánh giá cao khi nó luôn gắn với những hình ảnh xui xẻo, xấu xí hoặc không tốt đẹp. Điều này được thể hiện trong những quan điểm dân gian, trong những câu chuyện rùng rợn ma quái hoặc trong những câu tục ngữ, thành ngữ của quốc gia này. Ngay cả trong Từ điển *Bách khoa tri thức của Naver*, người Hàn Quốc cũng đưa vào quan điểm nhìn nhận không tốt về loài mèo.

Mặc dù vậy, mèo ngày nay được người dân Hàn Quốc nuôi nấng và chăm sóc như thú cưng. Khi xu hướng sống độc thân, không kết hôn ngày càng gia tăng, mèo lại càng được lựa chọn làm thú cưng nhiều hơn. Hình ảnh những cô gái ngoài ba mươi

dắt chú mèo cưng đi dạo trong công viên, hay những phụ nữ trung niên ôm chú mèo để bầu bạn trên ghế đá ven đường càng trở nên phổ biến. Ở ngoài tự nhiên, mèo được người dân Hàn Quốc bảo vệ, tránh giết hại hay ăn thịt (mặc dù thịt chó lại khá phổ biến ở đây).

Tìm hiểu về hình ảnh con mèo trong văn hóa Hàn Quốc, khi so sánh với Việt Nam, chúng ta có thể thấy khá nhiều điểm tương đồng, đặc biệt là trong các câu tục ngữ. Sự tương đồng thú vị ấy càng khẳng định thêm sự đúng đắn trong việc nghiên cứu đối sánh các nền văn hóa, điều này càng làm tăng thêm sự gắn kết giữa các quốc gia – dân tộc.

2. NỘI DUNG

2.1. Mèo và người phụ nữ

Nếu như ở Trung Quốc hay Hàn Quốc, người ta đón Tết con thỏ, thì ở Việt Nam chúng ta đón Tết con mèo. Điều này vốn đã được nhiều người quan tâm nghiên cứu và đưa ra những giả thiết hay cách lý giải khác nhau. Nhiều người cho rằng ở Việt Nam, loài thỏ không phổ biến nên trong 12 con giáp đã lấy mèo (một động vật thân quen và có công bắt chuột bảo vệ mùa màng) để thay thế cho con giáp Thỏ. Có nơi lại lý giải theo nguyên từ chữ Hán với “mao” có nghĩa là thỏ, và 1 từ “mao” (貓) khác, cùng âm đọc nhưng khác nghĩa là mèo (mão), vì vậy khi người Việt tiếp nhận đã có nhầm lẫn và xem con giáp kia là con mèo¹. Thêm vào đó, mèo vốn xuất phát từ một giống mèo hoang ở Lybia, sau đó được người Ai Cập thuần hóa cách đây hơn 5000 năm rồi mới phát triển ra những quốc gia/khu vực xung quanh. Thậm chí có thời điểm người Ai Cập đã cấm việc “xuất khẩu” mèo ra bên ngoài bởi họ xem đó là loài vật linh thiêng của Pharaoh. Vì vậy, mèo xuất hiện ở Trung Quốc sau khi 12 con giáp ra đời, nên chắc chắn con giáp Mèo ở Việt Nam hẳn phải là con Thỏ [1].

Tuy vậy, những điều trên đều không thú vị bằng cách người Hàn Quốc nhìn nhận về loài mèo và so sánh nó với người phụ nữ. Nhiều năm trước, anh Kim Hwan Jo² đã gây bất ngờ khi hỏi về quan niệm về đẹp của phụ nữ trong sự so sánh với chó hoặc mèo. Sự thật thì ở Hàn Quốc, người ta cho rằng một người phụ nữ đẹp thì nên được so sánh với vẻ đẹp của loài chó, mà họ xem là dễ thương. Còn những người phụ nữ đẹp sắc sảo thì lại không được đánh giá cao và được so sánh với vẻ đẹp giống loài mèo, điều này mang ý nghĩa không tốt. Nếu Việt Nam chúng ta có câu *Tốt gỗ hơn tốt nước sơn* mang ý nghĩa là vẻ đẹp bên ngoài không quan trọng bằng vẻ đẹp bên trong,

¹ Dẫn theo <http://m.blog.naver.com/PostView.naver>

² Giảng viên tiếng Hàn thỉnh giảng cho sinh viên Hàn Quốc học, trường ĐH Khoa học, ĐH Huế năm học 2019 – 2020.

hàm ý này cũng được người Hàn Quốc đưa vào câu tục ngữ với hình ảnh con mèo: 고양이는 꼴보다 쥐를 잘 잡아야 한다 – *Mèo phải bắt chuột giỏi hơn là đẹp* [6; 159].

Trong *Từ điển mở rộng*, loài mèo được người Hàn Quốc so sánh với người phụ nữ bởi họ cho rằng, phụ nữ luôn mang bản chất khắc nghiệt và quý quyết. Cổ nhân Triều Tiên cho rằng người phụ nữ nham hiểm luôn xuất hiện với vẻ ngọt ngào, là loi, nhưng bên trong tâm địa lại mờ ám, nguy hiểm. Những thuật ngữ như myoyeo (묘여) hay myomuseong (묘무성) đã xuất hiện để chỉ những người phụ nữ nham hiểm, với giọng nói ngọt ngào nhưng man trá [1]. Ngoài ra, phụ nữ nham hiểm, gian ác cũng được người Hàn Quốc ví với loài cáo – yeowoo (여우). Khi ai đó so sánh một cô gái với loài cáo hoặc mèo, ở Hàn Quốc, điều đó đi đôi với những nhận xét không tốt.

Sẽ không có gì đáng ngạc nhiên khi người phụ nữ luôn bị quy chụp vào những điều xấu xa ở xứ sở kimchi, bởi Nho giáo ở đây được tiếp nhận một cách *cưỡng nhiệt* trong quá khứ. Người Triều Tiên tiếp nhận và tuân thủ nghiêm ngặt đến mức người Trung Quốc cũng không thể đoan chính hơn. Thậm chí họ còn xem người Triều Tiên là “đất nước mẫu mực của phương Đông” để nói đến mức độ tuân thủ tuyệt đối những nghi thức hay quan điểm của Nho giáo về nhân sinh quan [4; 203]. Thái quá thì bất cập, điều này dẫn đến tình trạng trọng nam kinh nữ hay bất bình đẳng giới nghiêm trọng ở Hàn Quốc cho đến tận bây giờ. Và việc người phụ nữ bị so sánh với loài vật nào đó xấu xa thì cũng là điều dễ hiểu vậy.

2.2. Mèo không được đến nhà tang lễ

Ma quỷ thì ở bất cứ nền văn hóa nào cũng tồn tại, yếu tố tâm linh luôn là một điều gì đó mang lại cho con người cả sự tôn thờ lẫn sự khiếp sợ. Trong nỗi mơ hồ về điều bất khả tri, tiềm ức sâu xa nhất của con người vẫn luôn tồn tại một nỗi sợ hãi, có thể mơ hồ hoặc kinh khủng, về những điều mà họ tin là có thật.

Trong những bộ phim kinh dị của Thái Lan, người chết nằm trong quan tài, chuẩn bị liệm hoặc đã liệm xong, một con mèo đen nhảy ngang qua và cái xác bỗng nhiên ngồi phắt dậy. Hình ảnh ghê rợn ấy gây ám ảnh cho người xem, nhất là với những người đến từ nền văn hóa nào đó tương đồng. Ở Việt Nam, mèo (nhất là mèo đen) cũng là điều cấm kỵ ở các đám tang, mặc dù chưa có trường hợp nào thật sự ghi lại được hình ảnh, nhưng quan niệm người chết ngồi dậy khi mèo đen xuất hiện vẫn tồn tại. Còn đối với người Hàn Quốc, *Mèo không được đến nhà tang lễ* là một trong những câu chuyện trong tuyển tập văn học truyền miệng của quốc gia này.

Mèo đen luôn được xem là loài vật bí ẩn liên quan đến các hiện tượng tâm linh

Ảnh: VnExpress

Câu chuyện được xuất phát từ vùng Hwasun, Jeolla Nam, khi một người chết đi, việc đầu tiên là bít ngay ống khói và những khe hở nào đó mà mèo có thể chui vào được. Cư dân ở đây tin rằng người chết sẽ ngồi dậy, hoặc thậm chí đứng lên khi một con mèo ở nơi khác nhảy vào nhà. Khi đó, ngoài sự sợ hãi tột độ, ai đó sẽ phải vật cái xác xuống và đặt nằm sấp trong quan tài. Mèo được cho là ma từ thời cổ đại, và nó khác biệt với các giống loài khác. Ngay cả việc giết mèo cũng sẽ bị chúng báo oán bằng cách nào đó [3]. Tục ngữ Hàn Quốc cũng có nhiều câu liên quan đến vấn đề này như:

Mèo nhảy qua áo quan, người chết đứng bật dậy –

고양이가 관을 넘어가면 송장이 일어선다,

hay Mèo chỉ kêu thôi, thi thể cũng chuyển động –

고양이 소리만 해도 송장이 움직이다 [6; 166].

Cũng theo truyện dân gian truyền miệng của Hàn Quốc, mèo khác biệt với các giống loài khác và nó mang tính âm, thuộc về đêm tối. Đồng tử mèo hẹp và nhỏ như sợi chỉ vào ban ngày, trong khi lại to tròn về đêm là một trong những minh chứng rõ ràng nhất. Hơn nữa, bản chất của mèo độc ác, vô tâm và xảo trá, chúng bắt chuột nhưng không giết ngay mà vờn thêm một thời gian, hành hạ con chuột như một trò vui thú [3]. Mèo cũng không trung thành, mà thường bỏ nhà chủ nhân đi lang thang hoặc bỏ đi luôn theo bạn tình hoặc nơi nào đó mà nó cảm thấy tốt hơn. Tục ngữ Hàn Quốc cũng ghi nhận điều này với câu *Nuôi mèo con, mèo báo oán – 고양이새끼 길러 놓으면 앙갚음 한다* [6; 163]. Thực chất của câu nói này là nếu nuôi mèo con, khi chúng lớn lên

cũng sẽ không đền đáp công ơn gì, thậm chí còn gây hại cho gia chủ chứ không chỉ đơn thuần là bỏ đi. Hoặc như trong câu chuyện chốn thôn dã của Kwon Hye Gyeong, con mèo hoang được người phụ nữ đem về nuôi dưỡng, tỏ ra vô cùng tình cảm và thân thiết, nhưng cuối cùng cũng bỏ đi khi người phụ nữ vắng nhà một thời gian, chứ không trung thành chờ chủ như loài chó³.

2.3. Mèo với bùa chú và ma thuật

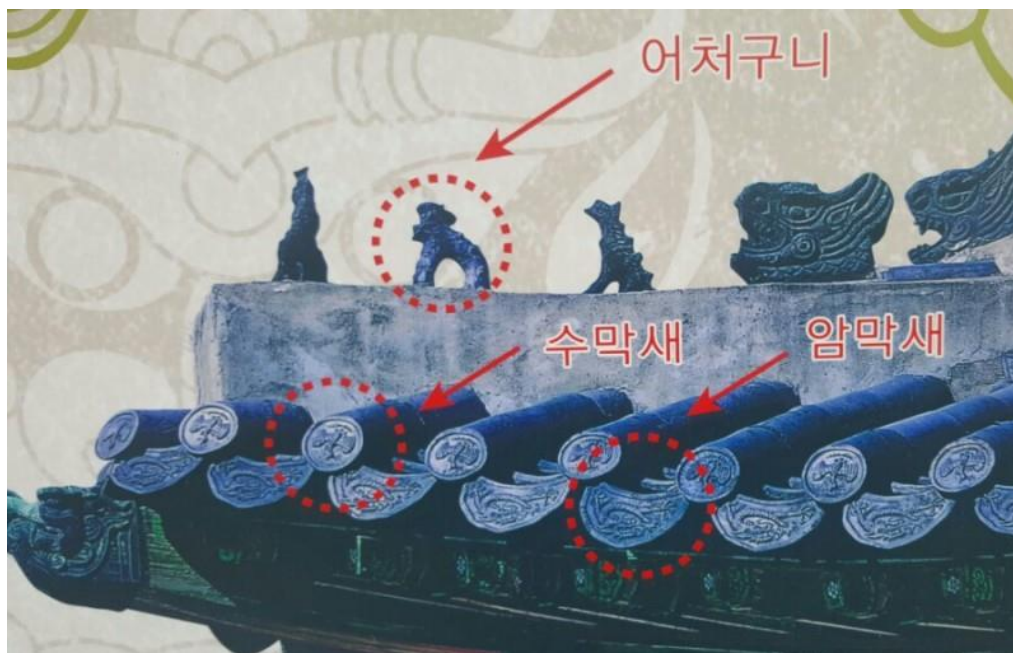
Những câu chuyện dân gian, truyền miệng liên quan đến đời sống tâm linh, hay đơn thuần là những câu chuyện kinh dị nhằm hù dọa người khác, vẫn luôn có những giá trị nhất định. Ở Hàn Quốc, người ta ghi chép lại tất cả những điều đó như một dạng tài liệu chính thức.

Cũng theo tuyển tập những câu chuyện truyền miệng nêu trên, có câu chuyện kể về một người muốn nguyên rửa Hoàng gia Triều Tiên, đã thực hiện một hành động đáng sợ, đó là giết một con mèo, găm kim vào mắt nó rồi chôn vào một ngôi mộ. Sau đó, hắn bắt đầu khấn vái và đọc thần chú nhằm nguyên rửa hoàng gia lúc bấy giờ (năm 1615 thời Joseon) [3]. Những câu chuyện khác cũng cho thấy người ta dùng mèo để phục vụ tà thuật như một vật thể trung gian. Ở một ghi chép khác, nếu lấy chân hoặc gan mèo đem chôn rồi bắt đầu đọc tên người nào đó mà chúng ta muốn nguyên rửa, họ sẽ phát bệnh ở chân hoặc gan mà chết. Ở Jeolla Bắc, người ta cho rằng nếu bắt một con mèo bỏ vào một cái bình rồi hơ trên lửa nóng, cùng lúc đó đọc tên của tên tội phạm, khi được thả ra, con mèo sẽ chạy đến nhà của hắn mà chết. Hoặc một câu chuyện khác về việc muốn trả thù tên kẻ trộm, người ở Gyeonggi sẽ trộm một con mèo, thiêu sống nó bằng dầu lấy từ một ngôi đền thì tên kẻ trộm sẽ phát bệnh mà chết [1].

Ở chiều ngược lại, mèo cũng được sử dụng như là vật trung gian để tránh tà ma, xua đuổi tà khí xấu. Người Hàn Quốc dựng *ngôi đầu mèo* (묘두와)⁴ ở hai đầu của mái nhà để xua tà khí ở những nơi mà họ cảm thấy không yên ổn về mặt tâm linh. Còn đối với những người sợ ma, hoặc bị người âm theo, họ sẽ được uống một thứ nước nấu từ con mèo [3]. Mặc dù vậy, ngôi đầu mèo hiện nay không còn được sử dụng, thậm chí thuật ngữ 묘두와 cũng không còn được phổ biến, đặc biệt là trong xã hội và giới trẻ ngày nay. Những loại từ điển tiếng Hàn cho các loại ngôn ngữ khác đều không cho kết quả lời dịch của thuật ngữ này.

³ Dẫn theo 권혜경 (2016)

⁴ *Ngôi đầu mèo* được sử dụng với thuật ngữ 묘두와 vốn không được dịch với các nền tảng từ điển Hàn – Việt. Xuất phát từ tiếng Hán, 묘 (mão) là mèo, 두 (thú) là đầu và 와 (ngõa) là ngôi lợp.

Ảnh về 묘두와 gần như không còn nhiều, hình ảnh trên được lấy từ một quán cà phê dạng nhà truyền thống ở Hanam thuộc dòng dõi hoàng gia. Ngói đầu mèo được nhắc đến thông qua việc lý giải về ngói âm (암막새), ngói dương (수막새) và phần được xem là “Sự hoang đường” (어처구니) ở phía bên trên.

Nguồn:

<https://m.blog.naver.com/PostView.naver?isHttpsRedirect=true&blogId=morae7913&logNo=220941874977>

Những điều trên lại hầu như không có ở Việt Nam, ngoài việc chúng ta cũng tin vào điều gì đó bí ẩn của loài mèo, nhất là chuyện mèo đen với người chết. Bùa chú ở Việt Nam cũng có nhưng không phổ biến và hầu như không sử dụng mèo làm vật trung gian, kể cả trong lịch sử hay thời đại ngày nay. Có lẽ ở Việt Nam, loài mèo được yêu quý và được xem là loài vật hiền lành, có ích. Mặc dù vậy, tiểu hổ vẫn là một món ăn được nhiều người yêu thích ở đất nước chúng ta.

Ngoài vấn đề liên quan đến bùa chú hay ma thuật, loài mèo hầu như luôn gắn với hình ảnh không tốt trong những lời răn dạy, những quan niệm về nhân sinh quan trong tục ngữ Hàn Quốc. Thuật ngữ mèo ăn trộm (도둑고양이) cho thấy rõ điều đó khi mèo được sử dụng như là hình ảnh trung gian để răn dạy. Câu tục ngữ 고양이가 반찬맛을 알면 도둑고양이가 된다 – Mèo biết mùi thức ăn sẽ thành mèo ăn trộm, hàm ý điều gì xấu xa đã làm một lần thì sẽ trở thành như thế. Câu nói này có thể so với câu Ăn quen bén mùi của Việt Nam, cũng hàm chứa ý nghĩa không tốt về việc quen thói rồi sinh ra những việc xấu xa. Hoặc trong câu Mèo ăn trộm lên cả bàn thờ - 도둑고양이가 제상에 오른다, người Hàn Quốc muốn nói về sự liều lĩnh và phá hoại, hay sự ngang nhiên, bất chấp. Ở đây, chúng ta có thể so sánh với câu Chủ vắng nhà, gà vọc niêu tôm

của Việt Nam, mặc dù hàm ý không hẳn giống nhau, nhưng cơ bản vẫn cho thấy sự tương đồng về giá trị răn dạy của những hình ảnh tượng trưng trong ca dao, tục ngữ của các dân tộc khác nhau.

Ở một góc nhìn khác, câu *Như mèo rửa mặt* – 고양이 세수하듯, cho thấy sự giả tạo khi ai đó cố gắng che đậy tội lỗi hay ý đồ của mình một cách có chủ ý, hoặc thậm chí là vụng về. Khi nói về sự kém cỏi, người Hàn Quốc cũng sử dụng con mèo trong câu *Mèo không biết bắt chuột chỉ biết ăn* – 쥐 못 잡는 고양이 이가 먹기는 더 먹는다, khi ai đó bị chê là mèo không biết bắt chuột, hẳn là bị xem như đồ vô dụng, kém cỏi và lười biếng. Cũng gần nghĩa với câu nói trên, người Hàn Quốc còn có câu *Mèo to mồm không bắt được chuột* – 우는 고양이는 쥐를 못 잡는다, hàm ý chỉ những kẻ to mồm chỉ biết nói chứ không làm nên trò trống gì⁵...

Mâu thuẫn lớn nhất của người Hàn Quốc thời đại ngày nay, xét trên những điểm nghiên cứu được đưa ra trong bài viết, là việc mèo đang là một trong những loài thú cưng phổ biến, được cưng chiều, nuôi nấng, chăm sóc cẩn thận và công phu ở đất nước này. Người Hàn Quốc kỳ thị việc giết hại mèo và việc ăn thịt mèo, họ thậm chí còn bảo vệ cả những loài mèo hoang dã. Qua đó, chúng ta có thể thấy sự thay đổi nhiều về các quan niệm cũ (phần nào đó là mê tín) của những thế hệ sau này ở Hàn Quốc. Điều này đúng hay sai, tốt hay xấu, chúng ta không nên và không thể phán xét. Văn hóa luôn là sự riêng khác và tôn trọng văn hóa là điều quan trọng nhất, là điều kiện cần để tiếp tục đi sâu vào khu rừng sâu thẳm đầy thú vị này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. 고양이과에 속하는 야행성-육식성 포유동물, <https://encykorea.aks.ac.kr/>
- [2]. 고은경 (2023). 귀 달은 문화재청...고양이는 죄가 없다, <https://m.hankookilbo.com/News/>
- [3]. 이영수 (2019). 고양이는 초상집에 못 간다, <https://ncms.nculture.org/>
- [4]. Kiến Văn, Nguyễn Anh Dũng (2010). *Hàn Quốc đất nước & con người*, Nxb Thời đại, Hà Nội.
- [5]. 권혜경 (2016). *서울교사-시골엄마*, 도서출판 산인, 광주시 (경기도).
- [6]. Hoàng Thị Yến (2017). Tục ngữ tiếng Hàn có yếu tố chỉ con mèo, Tạp chí Nghiên cứu nước ngoài, Tập 33 (số 2), 155 – 167.

⁵ Những câu tục ngữ được trích dẫn từ Hoàng Thị Yến (2017)

CAT IMAGE IN KOREAN CULTURE

Nguyen Hoang Linh

Faculty of History, University of Sciences, Hue University

Email: nguyenhoanglinh@husc.edu.vn

ABSTRACT

Culture is always different, because in each land, each different culture has similar or different views on the same issue. Nowadays in Korea, cats are animals kept as pets, or animals protected by humans. But in the past, or in another literary aspect, cats were terrifying animals for people in this country. Stories related to the concept of cats in Korea often involve spiritual issues, spells or scary omens. In addition, in this culture there are also many interesting views about cats, and when studying we can see the similarities and differences with Vietnam as well as some other East Asian countries. Research on Korean proverbs related to cats also shows interesting things in this culture.

Keywords: Korean culture, proverb, cats.

Nguyễn Hoàng Linh sinh ngày 06/9/1986 tại thành phố Huế. Năm 2008, ông tốt nghiệp cử nhân chuyên ngành Lịch sử tại Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế. Năm 2010, ông lấy bằng Thạc sĩ chuyên ngành Lịch sử Thế giới tại Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế. Hiện nay, ông giảng dạy tại Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế.

Lĩnh vực nghiên cứu: Hàn Quốc học.